

Rádioaktiiva nuoskkideapmi Guovdageainnu guovllu boazodolliin 1965–2010

Suonjardansuodjalus loahpahii juovlamánus 2010 Guovdageainnu boazodolliid rádioaktiiva nuoskkideami kártema, mii álggahuvvui 1965. Cesium-137 gaskamearálaš árvu rupmašis lei loahpas 8 becquerel/kg (Bq/kg), mii ii leat olus eanet go Norgga eará ássiin.



Govvateaksta: Rádioaktiiva cesiuma mihtideapmi 1967, govva: Stáhta suonjardanhigienia instituhtta /Stáhta suonjardansuodjalus.

Gitta 1950-logu lohppii navde, ahte atmosfearas dahkkojuvvon atomavearjjuid bávkalemiid rádioaktiiva nuoskkideapmi láivuduvvo dan muddui, ahte dat ii vuhtto olbmos. Danin lei oalle stuorra ođas go Ruoŧas 1960-logu álggus fuomášedje oalle alla (ja badjáneaddji) rádioaktiiva cesiumárvvuid boazobargiin. Dárkumiid háliidedje čuovvulit, nuba Norgga suonjardansuodjaleami eiseválddit mihtidišgohte Guovdageainnu boazodolliid rádioaktivitehta juohke jagi 1965 rájes.

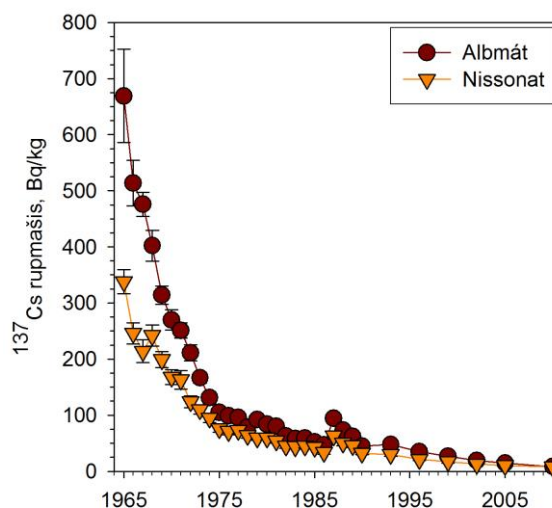
Nuoskkideapmi bajimuččas 1965

Nu mo 1. govvosis oaidná, de rádioaktiiva cesiuma árvvut ledje bajimuččas vuosttaš mihtideames 1965. Dalle árvu lei sullii 700 Bq/kg albmáin ja 350 Bq/kg nissoniin. Manjit jagiid árvvut njidje dađistaga, ja unno beliin sullii

juohke čihččet jagi gitta Černobyl-lihkohisvuoda rádjai 1986.

Unna lasáhusaš Černobyl-lihkohisvuodas

Cuoŋománus 1986 dáhpáhuvai Černobyl-lihkohisvuolta, mii nuoskkidii ja čuozaí garrasit Sáltoduoddara máttabeale boazodollui, Finnmárkui fas bodii unnán suonjardeapmi. Liikká badjánedje boazobargiid cesium-137-árvvut Guovdageainnus sullii beliin njukčamánu 1986 rájes gitta gidđii 1987 – albmáid gaskamearri 50 Bq/kg badjánii 90 Bq/kg rádjái, ja nissoniid árvu 30 Bq/kg rájes gitta 60 Bq/kg rádjái.



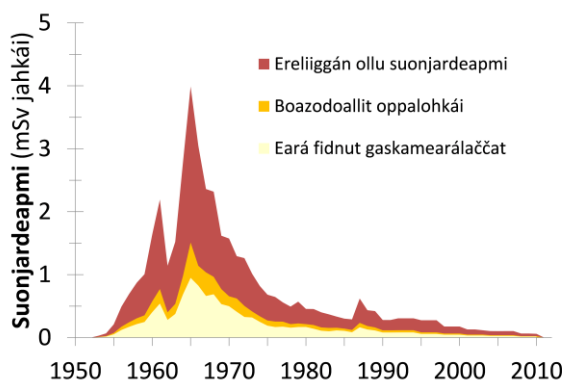
Govv 1: Guovdageainnu boazobargiid gaskamearálaš cesium-137-árvvut. Meattáhusmargiinnat ovddastit standárdameattáhusaid.

2000-logus Guovdageainnu boazodolliid rádioaktiiva cesiuma árvvut njidje dan muddui, ahte mearriduvvui loahpahit mihtidanprográmma ja doallat čoačkkáigeasseminára juovlamánus

2010. Mañimuš mihtidanbohtosat čájehedje gaskamearálaččat sullii 8 Bq/kg. Dat ii leat olus eanet go Norgga eará ássiinge.

Álbmoga suonjardeapmi

2. govus čájeha, ahte muhtin olbmot ožžo 1960–70-logus eanet rádioaktiiva suonjardeami, go maid eiseválddit dán áigge ávžžuhit rádjeárvun (eanemusat 1 mSv jahkái). Lea dattetge unnán jáhkehahtti, ahte giige lea ožžon nu ollu suonjardeami 1970-logu álgomuttu rájes.



Govus 2: Guovdageainnu ássiid cesium-137 suonjardeapmi (logut ovdal 1965 leat estimerejuvvon). Olles áigodagas dábálaš boazodoalli lea ožžon sullii 17 mSv. Sápmelaččat geat barget eará ealáhusain leat fas gaskamearálaččat ožžon 12 mSv. Stuorát suonjardeami leat ožžon olbmot, geat borret ollu bohccobierggu, ja vedjet leat ožžon oktiibuot 43 mSv.

Boazodolliid lassin iskkadedje áigodagas 1966–1985 maiddái sápmelaččaid, geat ledje eará bargguin, omd. dáloniid ja eará bargiid, geat borre iešguđet hivvodagaid bohccobierggu (dan mielde makkár gullevašvuohta sis lei boazodollui). Sin suonjardeapmi oidno maid 2. govvosis.

Eai vuhtto váikkusat dearvašvuhtii

Iskkademiin leat čájehan, ahte badjelaš 100 mSv suonjardeapmi dagaha stuorát vejolašvuođa oažžut borasdávdda. Dássázii eai leat čájehan dearvašvuođaváikkusaid unnit suonjardeamis. Oppalohkái suonjardansuodjalusas navdet dattetge, ahte borasdávdda riska lassána gorálaččat mađi eanet suonjardeami oažžu, nu ahte go oažžu vehá eanet suonjardeami, de riska maid lassána vehá. Guovdageainnu rádioaktiiva cesiuma suonjardeapmi lasiha riskka dattetge nu unnán, go buohtastahttit riskkain oažžut

borasdávdda eará ákkaid geažil, ahte livččii váttis duodaštit boazodolliin lassánan borasdávdda. Sihke Norgga, Ruota ja Suoma iskkademiin čájehit dasa lassin, ahte davvisápmelaččat oppalohkái eai buohccá nu dávjá borasdávdi go riikka eará ássit. Dasa váikkuha eallinvuohki, mas lihkadit ollu, ja árbeávdnasat.



Govvateaksta: Rádioaktiiva cesiuma mihtideapmi 2010, govva: Stáhta suonjardansuodjalus.

Mihtidit ain Snoasas ja Plassjes

Boazodolliid rádioaktiiva nuoskkideami dárkot ain vaikko iskkademiid loahpahitge Guovdageainnus. Suonjardansuodjalus dahká ain iskkademiid máttasámis, gosa Černobyl-nuoskkideapmi čuozaí garrasit. Mañimuš iskkadeapmi lei 2011, ja dalle mihtidedje cesium-137 sihke Máttá-Trøndelágas ja Davvi-Trøndelágas/Nordlánddas.

Háliidatgo eanet dieđuid?

Eanet dieđuid atomavearjovávkalemiid birra ja Guovdageainnu bohccuid ja boazodolliid nuoskkideami birra gávnnat raporttas StrålevernRapport 2012:11 Radioaktiv forureining i befolkninga – Reindrifstøvarar og andre personer i Kautokeino 1965–2010. Dan fidnet min neahttasiidduin (www.nrpa.no/publikasjoner) dahje girjerájus (biblioteket@nrpa.no).